

УДК 738(438.32/.41-477)«19-20»

О.В. ШКОЛЬНА

**Пам'яті славетного майстра українського
фарфору, Народного художника України
Івана Михайловича Віцька**

Статтю присвячено знаному художнику фарфору, непересічному майстру реформаций у галузі форми й декору тонкої кераміки України, Івану Михайловичу Віцьку. Одухотворена порцеляна, створена цим митцем, заслуговує на повноцінне її введення до наукового обігу як в Україні, так і за кордоном.

Ключові слова: Іван Михайлович Віцько, фарфор, Україна, друга половина XX ст., Баранівка, Полтава.

17 лютого 2011 р. на 81-му році життя завершив свій земний шлях «маєстро української порцеляни» Іван Михайлович Віцько – член Національної Спілки художників України (1964), нагороджений орденом «Знак пошани» (1975) та іншими медалями, Заслужений і Народний художник України (1996), лауреат премії ім. Катерини Білокур (2004).

Творчістю митця цікавляться науковці багатьох вітчизняних і закордонних музеїв, однак досі уважним ставленням до доробку Івана Михайловича Віцька позначено лише кілька статей полтавського дослідника Віталія Миколайовича Ханка, зокрема у періодиці та довідкових словниках з мистецтва Полтавщини, а також єдиному каталозі творчості художника 1983 р. На жаль, окреслені першоджерела мають низку смислових пропусків віх життя і творчості майстра, та не висвітлюють переліку творів за останні двадцять років його життя і приналежність певних робіт окремим музейним чи приватним збіркам.

Сьогодні багато інформації є застарілою, необхідно виробити підходи до всебічного вивчення спадку Івана Михайловича Віцька, що потребує перегляду відомих даних і нового розставлення акцентів.

Мета і завдання даної даного дослідження полягає у зведенні всіх доступних артефактів в єдину підготовчу базу для повноцінної монографії, аналізі творчості за стилістикою, типологією форм, мистецькими й технологічними особливостями; популяризації головних досягнень майстра у формотворенні та показі зведеного з різних колекцій ілюстративного ряду, котрий перевертає розуміння справжньої вартісності доробку славетного Народного художника України, дозволяє осягнути масштаб його природного хисту і таланту самородка.

Народився майбутній митець 16 червня 1930 р. у с. Крутий Берг Полтавської обл. Батько визначного фарфориста Михайло Матвійович (нар. 25 липня 1891 р.) все життя працював на залізниці, від 1912 р. – на посаді головного кондуктора. Мати митця Ганна Михайлівна (нар. 16 лютого 1894 р.) з часу народження молодшого сина працювала у колгоспі, час був неспокійним – тривала примусова колективізація. Тих, хто не вступав до колгоспу – прирівнювали до воро-

Фото І. М. Віцька на виробництві Полтавського фарфорового заводу. Кінець 1970-х – 1980-ті рр.
Родинний архів майстра.

гів народу, і мати мусила залишити хлопчика на виховання літніх бабці й прадідуся. В родині Іван був найменшою, п'ятою дитиною, названий ім'ям брата, якого батьки вже втратили. Троє старших братів і сестер – Ольга, Іван і Андрій – померли ще маленькими.

Окрім майбутнього митця, у сім'ї зростав брат Микола (нар. 16 лютого 1928 р.). Вихованням дітей займалася передовсім бабуся, вольова жінка, котра привчала хлопців до праці й дисципліни. Також опікувався нащадками прадідусь, що дожив до 104 років, не знаючи лікарів від народження. Він мав міцне козацьке здоров'я, залюбки рибалив із праонуками на Ворсклі, розвивав спостережливість за природою у походах за грибами, тереном, лікарськими травами. Імовірно саме прадідусь, якого діти страшенно любили, прищепив юнакові кипучу енергію, невтомну жагу до життя, його різноманітних форм природи і краси навколишнього світу.

Навчання Івана у неповній крутобережанській середній школі № 25 (нині № 35) перервала війна. Під час окупації хлопця ледь не розстріляли нацисти, що квартирувалися у домі Віцьків. Будівля родини стояла навпроти мосту через Ворсклу, котрий, відступаючи, німці підірвали. А коли радянські будівельні війська поновлювали, на пості у родині брата батька, Трохима Матвійовича, дім яких стояв поруч, мешкав один солдат, що прищепив юнаку любов до глини. Малий Іван часто бував в улюбленої тітки Насті, яка врятувала хлопцеві життя під час окупації – видала за сина і навколишки випросила у німців не розстрілювати дитину. В цій оселі відбулася подія, що вплинула на подальший хід життя юнака.

Нового співмешканця родини дядини, росіянина, звали Степаном. Він був вже немолодим, статним чоловіком, що шукав потрібного місцевого матеріалу для

розбудови мосту. Разом із Віцьками цей військовий під час війни для відновлення цієї дороги набирив у давньому глинищі біля Хрестовоздвиженського монастиря глину. Проте далі також ліпив з неї коників та інших чудернацьких звірів. Під магією його приказок: «Та це – масло, слухай», малий Іван захопився ліпленням.

Його тітка Настя звільнила дядьку Степану одну кімнату під керамічну майстерню. Тому юнак мав змогу спостерігати за працею майстра майже щодня. Малим возиком тітка допомогла возити глину додому. Не дивлячись на те, що у хаті від заняття цим ремеслом ставало сиво, однак існувала потреба як у посуді, якого бракувало під час війни, так і в навчанні малого Івана, що міг прислухити в господі.

Вправний майстер Степан за дві хвилини міг виготовити глечик, макітру, горщик. Зважаючи на появу в селі такого умільця, що міг забезпечити у короткі строки місцевих мешканців гончарними виробами, від колгоспу допомогли з дровами та майструванням стелажів і гончарного кругу. Невдовзі Степан, як згадував надалі сам Іван Віцько, казав хлопцеві, що спостерігав за цими трансформаціями пластичного матеріалу та його перетворенням на необхідні у побуті речі: «Дивись, Іване, приглядайся, може, колись знадобиться. – Гончарем станеш!» [5, с. 12].

Тут вперше майбутній народний художник України був зачарований процесом випалу виробів у горні. Протягом майже півроку, доки військовий Степан перебував на постуї у селі, Іван йому допомагав. Крім того, наставник довірив йому оздоблення творів, зважаючи на природній хист до малювання, та доручив розписувати глеки й макітри. Як згадував митець за життя, ті твори у скрутні воєнні роки залюбки розкупували селяни на Дублянському ринку [5, с. 12]. Працюючи, після війни, парубок закінчив у 1946 р. 7 класів, потрібні для вступу на подальше навчання з фаху.

І хоч уроджений хист до малювання Іван мав з дитинства, однак у селі було заведено віддавати хлопчаків на «чоловічу», поважну, грошовиту працю. Зазвичай або у ремонтні майстерні, або у залізничне училище, що готувало кадри для місцевого паровозоремонтного заводу. На сімейній раді було вирішено відправити юнака в останнє, навчатися на котельника. Довелося майбутньому художнику спочатку опанувувати важку професію, представників якої в народі називали «глухарі». Суть справи полягала в тім, що такі фахівці залазили всередину парових котлів і важелезними шістнадцятикілограмовими молотами розрубували товстезні заклепки. Стукотіли і зовні по агрегатам, тож швидко заживали туговухість.

У тому важкому юнацькому навчанні малий Віцько добре вивчив механізми та їх будову, знався на кресленнях, розбирався з проектуванням і конструюванням у промисловому дизайні. З часом ці знання стануть неоціненними, коли справа дійде до іншого пластичного матеріалу, часто взорованого на форми мета-

ду. В хвилини відпочинку Іван переключався на творчість, яка ставала розрадою для рук, що вже звикли тримати не лише пензель, але й пудовий молот.

Після двох місяців навчання у залізничному училищі, парубок тяжко застудився і довго лежав у лікарні з хворобою серця. Там, коротаючи дні, дуже пристрастився до малювання, у цьому його підтримувала місцева жінка-медик. Вона порадила йому вступити до Миргороду й продовжити навчання. Арт-терапія подіяла, й після одужання Іван, що за медичними показниками більше не міг навчатися у залізничному училищі, прагнув вступити до мистецько-керамічного закладу в Миргороді. Однак навчальний рік у останньому вже розпочався, й, аби не втрачати часу, юнак переводиться до Кременчуцького ремісничого художнього училища. Це дало йому змогу опанувати ази специфіки технології застосування фарб і покриттів на штукатурно-декоративному відділі [5, с. 14].

Протягом року Іван спостерігав зовсім інший уклад і ритм життя, коли студенти сиділи біля р. Псел і малювали. У 1947 р. страшного неврожаю та голоду, юний художник не лише вижив сам за рахунок мистецької справи, але ще й примудрявся допомагати батькам. Прислужився і посуд, збережений у господарстві, який вдавалося обміняти на хліб і харчі. Іван твердо вирішив стати художником, однак тогоріч цю спеціалізацію не набирали на перший курс Миргородського керамічного технікуму. Здібному юнаку вирішив допомогти тодішній директор закладу, Іван Никанорович Лук'яненко, і прийняв його – після іспитів на перший курс – одразу на наступний [5, с. 15–16].

Фото І. М. Віцька на відкритті персональної виставки у залах Полтавського краєзнавчого музею (нині ім. В. кричевського). 1983 р. Родинний архів майстра.

Так, 1948 року майбутній митець вступив на другий курс Миргородського керамічного технікуму. Протягом трьох років надалі навчався на керамічному відділенні. Його улюбленим педагогом був митець-теоретик Микола Миколайович Писанко (20.01.1910 – 07.03.1996). Цей художник у 1935 р. закінчив живописне відділення Одеського художнього училища і до війни працював там-таки в Одесі науковим співробітником Художнього музею. Далі сповідував засади європейського мистецтва на базі полтавського закладу з кераміки. Його перша книга «Рух, простір і час в образотворчому мистецтві» була готова до друку ще у 1960-ті роки, але побачила світ тільки у 1996 р. Наприкінці 1940-х – на початку 1950-х років, коли у фахівця навчався І.М. Віцько, імовірно викладач виношував свої задуми і саме розмірковував над важливими художніми категоріями, зокрема писав працю «Мова прикладного мистецтва».

Роздуми педагога заціпили вразливого Івана Віцька. Під час студіювання парубок, окрім лекцій з історії орнаментів, шрифтів, загальної історії мистецтва, аналізу пам'яток тощо, був дуже жадібним до практичних занять. Синтезуючи теоретичні знання і прикладні дисципліни, майбутній фарфорист комплексно увібрав усі знання й навички, яким навчали у Миргороді. Після завершення 1951 р. освіти у закладі, Іван Михайлович Віцько був направлений на роботу технологом із оформлення декоративних виробів до Баранівського фарфорового заводу, де перед тим виконував дипломну роботу – вазу «Партизани».

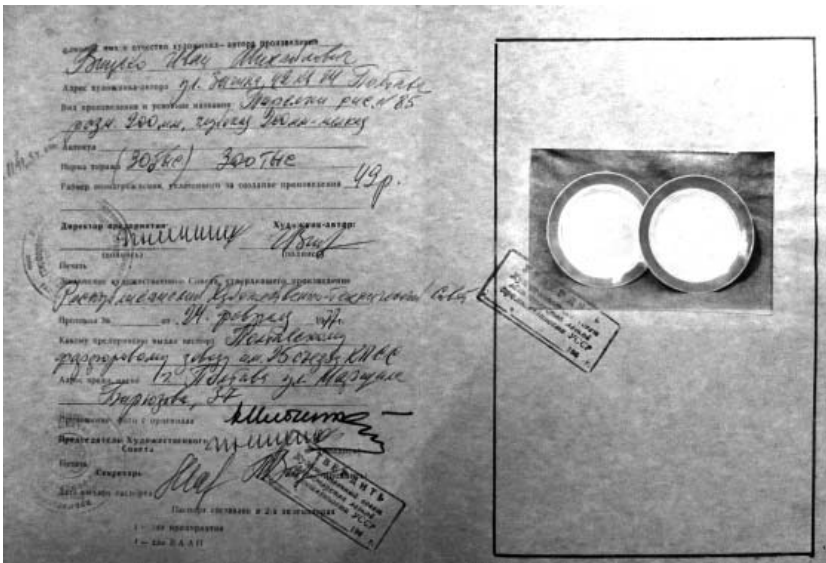
На новому місці художник мав змогу долучитися до традиції формотворення й розпису старовинних, найбільш національно забарвлених до того часу виробництв тонкої кераміки України – Корцю, Городниці, Баранівки. На окреслених заводах Волині за їх 170-літню історію накопичився великий банк моделей посуду, ваз, скульптури і малюнків для їх оздоблення. Іван Михайлович Віцько, що вже визначився у напрямку творчості, саме тут одружився із випускницею школи ФЗН підприємства, живописницею Ніною Андріївною Нікітчиною. У Центральному державному архіві кінофонофотодокументів України в м. Києві збереглася світлина ще зовсім молодого майстра тих років за творчою працею. В Баранівці народилися діти Івана Михайловича: 1952 р. – старший син Олександр, а через 11 років – Михайло. Звідти ж молодого перспективного технолога направили на одержання вищої мистецької освіти до Львова.

1953 р. для підготовки до вступу, Іван Михайлович Віцько вернувся до Миргорода і півроку студіював у Миколи Миколайовича Писанка графічний рисунок і акварельне малювання. Підтягнувши академічні дисципліни, митець успішно склав іспити. Того ж 1953 р. І.М. Віцько стає студентом очної форми навчання керамічного факультету Львівського інституту декоративного та прикладного мистецтва. Він вчився у таких знаних педагогів, як художники В.А. Манастирський, І.М. Скобало, Г.А. Леонов, скульптор І.В. Севера, керамісти М.В. Беляєв і Т.М. Порожняк.

Іван Михайлович у Львові захоплюється вивченням народного мистецтва Гуцульщини. Його увагу приваблюють кахлі, гончарні вироби, візерунки писанок, вишивання тощо. Художник робить серію замальовок під час літніх вакацій, цікавиться колоритом типажів гуцулів, краєвидами Західної України. Однією з курсових робіт став чайний сервіз, затверджений Художньою радою Баранівського фарфорового заводу. Вдалу роботу одразу репрезентували на виставці у Києві, потім відзначили срібною медаллю ВДНГ у Москві, згодом відібрали до експозиції у Брюсселі. Іван Михайлович Віцько ще під час навчання у Львові стає відомим і знаменитим художником.

На передостанньому курсі інституту майстер виконав оригінальний і модерний для того часу чайний сервіз «Антонівка», що експонувався 1958 р. на міжнародній мистецькій виставці у Нью-Йорку. До талановитого студента, котрого сприймали як зрілого художника, під кінець навчання у Львові висувалися підвищені вимоги. Замість звичайного диплому від нього зажадали виконання менш, ніж за три місяці до завершення навчання чайно-кавово-столового гарнітуру. Так з'явився сервіз «Баранівка-58», котрий протягом наступних тридцяти років, завдяки незмінному успіху в фахівців, однойменне підприємство випускало постійно.

1959-м роком датуються фарфоровий сервіз «Соняшник», що нині зберігається в колекції Національного музею українського народного декоративного мистецтва, і є перлиною збірки. Саме в 1959 р. Іван Михайлович закінчив Львівський

Фотокопія одного з паспортів виробів авторства І. М. Віцька, затвердженого Республіканською художньо-технічною радою України до випуску масовим накладом 300 000 одиниць 1977 р. Родинний архів майстра.

державний інститут прикладного і декоративного мистецтва. Оскільки на пленерах, куди виїздив разом з іншими художниками установи, захопився гуцульською тематикою, впроваджує в розписі фарфору мотиви західноукраїнської орнаментики, образи трембітарів у традиційній ноші, геометризовану орнаментіку.

Одночасно з І. Віцьком у закладі одержували фахову освіту інші двоє видатних митців від порцеляни України – Валентина Михайлівна і Микола Семенович Трегубови, з якими все подальші життя підтримували стосунки. У подальшому, на першому своєму місці роботи, де після другої освіти працював художником унікального цеху, Іван Михайлович Віцько вчився на взірцях старих майстрів і творах пластиків унікального творчого діапазону – Оксани Леонтіївни Жникруп та Владислава Івановича Щербини (останні періодично виконували творчі роботи під замовлення підприємства).

Так відбувалося постійне взаємозбагачення найсильніших фарфористів України. І.М. Віцько творчо взаємодіяв із головним художником Укрфарфорфаянструсту Сусанною Михайлівною Сараповою, архітектором за першою освітою, що впроваджувала принципи європейського дизайну посуду. Йому пощастило й усі ці життєві і творчі реалії сформували майстра як багатогранного, вдумливого і не поверхового художника, а контакти з найбільш непересічними колегами стали поштовхом до високої планки у власному мистецтві.

Досвід праці на провідних підприємствах галузі фарфору України впродовж другої половини ХХ ст. – Баранівському (1951–1953, 1959–1964) і Полтавському (1964–1984), – дозволив художнику долучитися до світових мистецьких процесів у дизайні порцеляни. З 1959 до 1964 р. митець плідно працює на Баранівському фарфоровому заводі, бере участь у багатьох всеукраїнських, загальносоюзних і міжнародних виставках. Із відкриттям нового заводу високоякісного фарфору в Полтаві перед І. Віцьком відкриваються нові перспективи. Після народження другого сина Михайла, родина Івана Михайловича та Ніни Андріївни, потребувала нового помешкання. Цей фактор вплинув на рішення про переїзд.

Молодому подружжю одразу ж виділили окрему квартиру в Полтаві на вул. Зігіна. На рідній землі І. Віцькові працювалося легко й невимушено, тим більше, що підприємство було устатковане за останнім словом техніки й відповідало новітнім технологіям Європи у галузі порцеляни. На Полтавському фарфоровому заводі митець матиме власну майстерню, в якій буде чаклувати над ексклюзивною порцеляною, однією з найбільш серед українських заводів.

Тут Іван Михайлович упродовж 1967–1984 років очолював мистецьку частину підприємства. Йому вдавалися технічні експерименти – новий метод декорування підглазурними солями, впровадження складних деколей із великою кількістю золота, опанування надскладних форм посуду. В 1972 р. на полтавському фарфоровому підприємстві митець виконав свій геніальний набір для галушок, головна посудина якого вторить формі народної макітри. На конкурсному перегляді у Києві цей ансамбль був нагороджений першою премією. Винайдення

подібних форм у порцеляні трапляється лише раз на століття і дорівнює приблизно успіху «Чорного квадрата» Казимира Малевича у живописі.

За значні досягнення у мистецтві вітчизняної порцеляни в 1982 р. І. Віцька нагороджують званням Заслуженого художника України. Переважну кількість авторських творів митця відтоді закуповувало Міністерство культури України, у архіві Дирекції художніх виставок якого збереглися дані про рух праць художника. Витвори одразу експонувалися на престижних міжнародних виставках, а згодом передавалися до збірок найбільших музеїв України, інколи дарувалися як дипломатичні подарунки главам інших держав та їх представникам.

Досорокаріччя перемоги І. М. Віцько створив низку ексклюзивних творів – набір «Солдатський», вази «Героям тилу», стилізовані кисети. Однак їх, а також численні сувенірні твори, зроблені митцем, котрі ніколи не бувають перевантаженими додатковими деталями, чомусь завод не прийняв до випуску. Зважаючи, що це прикрий підхід, Іван Михайлович вирішив йти з посади головного художника підприємства, якому віддав двадцять років свого життя. Далі він творчо працював у власній майстерні і прагнув передати всі накопичені знання молоді, як колись його улюблений педагог Микола Миколайович Писанко.

Протягом наступного десятиліття до 1994 р. Іван Михайлович Віцько працював художником на Полтавському художньо-виробничому комбінаті, виконував ексклюзивні творчі роботи на замовлення. Далі три роки, поки готувався до отримання звання Народного і оформляв потрібні папери після високої відзнаки, до 1997 керував гуртком «Художня кераміка» у Полтавському міському національному ліцеї. Йому подобається працювати з молоддю – як із школярами, так і студентами. Невдовзі І. Віцька запросили викладати мистецькі дисципліни до рідного Миргородського керамічного технікуму. Художник мріяв виховувати нових талановитих фарфористів, проте згодом переїхав працювати до Полтави. Там за порадами митця було організовано кафедру, обладнану потрібним устаткуванням, матеріалами, технологіями. Тут І. М. Віцько працю-

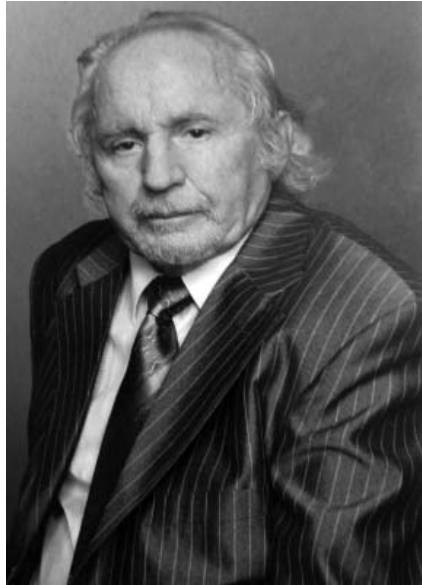

Фото доцента І. М. Віцька в період викладання на кафедрі образотворчого мистецтва у Полтавському педагогічному університеті. Кінець 1990-х рр. Родинний архів майстра.

вав над методичним забезпеченням, розробляв програми з основ пластичного формотворення і кераміки.

За рік, від 1998 р. Іван Михайлович – доцент кафедри образотворчого мистецтва у Полтавському педагогічному університеті. В 1999 р. у зв'язку з об'єднанням кафедри методики естетичного виховання і хореографії з кафедрою образотворчого мистецтва в одну перевівся туди доцентом.

За місяць, через новий штатний розклад, отримав можливість ненадовго обійняти посаду професора (до 70-річного віку). Наступні чотири роки, впродовж 2001–2005 років, лишався на цій же кафедрі старшим викладачем. Від 2005 р. І. Віцько запросили доцентом кафедри образотворчих мистецтв Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, звідки знаний майстер звільнився вже після досягнення шанованого віку в 2010 р., за півроку до завершення свого земного шляху.

Іван Михайлович був художником європейського масштабу. Творчо адаптуючи до українського ґрунту досягнення європейської порцеляни, рівня Володимира Євграфовича Татліна, майстрів німецького Баухазу, англійських послідовників Уїльяма Морріса, що працювали в річищі Ар Деко, він насмілюється будувати свою власну систему образної єдності у фарфорі, яка спирається на досягнення світового дизайну. Навіть його ранній твір «Плахта» (1960), що був виконаний на Баранівському заводі слідом за першими «Антонівка» (1958), «Червона квітка» і великим чайно-кавово-столовим гарнітуром «Соняшник» (1959), позначений особливим впливом неофункціональних форм.

Декор, що будується за полегшеним графічним візерунком полтавської плахти, лише підкреслює архітектонічну будову посуду, його білину, і тяжіє до нового в українському мистецтві напрямку оформлення форм доби прискорених швидкостей. Маючи дві мистецькі освіти й «університети» на пленерах Гуцульщини, Іван Михайлович дивовижним чином синтезував не народну орнаментику, а лише її головні, характерні риси; досягнення «мистецтва машин», цебто про-

Віцько І. М. Предмети від сервізу для мокко, прикрашені деколлію з золотом. 1982–1983 рр. Полтавський фарфоровий завод. Фото з колишнього асортиментного кабінету (музею) Полтавського фарфорового заводу.

мислового дизайну, з культурою виконання високого фарфору, і при цьому значну увагу зосереджував на функції предмету та його утилітарності. Майже ніколи він не творив речі без завдання, тільки для краси. Його твори у першу чергу зручні, комфортні, логічно побудовані, і тільки потім вишукані та досконалі. Хоча мистецька частина завжди підкреслено довершена, однак за кожною чашкою стояла щоденна, копітка, висококваліфікована робота інженера, фахівця з ергономіки, майстра з проектування-конструювання.

Комплексне розуміння вимог до виробів було притаманним Івану Михайловичу Віцьку від початку творчості. З цим талантом й шляхетним геном народжуються, і лише розвивають природний смак та здібності, досягаючи культуру живописної плями, культуру пластичного моделювання форм, культуру технології. Якщо уважно прослідкувати за еволюцією творчості майстра, стає зрозумілим, що в нього завжди домінувало сприйняття фарфору як вищого, красного мистецтва. Замість кричущих квіточок, що насаджувалися ідеями селекції народного петриківського розпису Дніпропетровщини з тонкою керамікою, І. Віцько завжди дорівнював сам собі. Його бачення лінії розвитку національної порцеляни було далеким від директивної. Художник інтуїтивно спирався на елітарні зразки західноукраїнського й австрійського «строного стилю», що характеризувався пухлякими формами без зайвих нагромаджень пластичного декору і делікатним оформленням відведенням тонкими пасками фарб або, частіше, золота.

Уважно поглянувши на ретроспекцію доробку майстра, стає очевидним, що він декорував свої надзвичайно стильні, виразні за силуетом і пропорціями твори у два способи: або горизонтальними, вертикальними чи хрещатими смугами; або подібними же пасками відведення у поєднанні з тональними переходами розпису солями чи люстрами. Останні він наносив як світлотіньові смуги понад денцями або біля вінець, досягаючи або світло-сірого, перлинного, або махагонієвого кольору піску. Це незвичайне, «інтелігентне» розфарбування, що ніжно переливається на променях сонця як перламутр, ніколи у Івана Михайловича не стає надокучливим, не виходить за межі гармонії кольорів, котрі як нейтральні пасують до будь-якого інтер'єру.

Загадка Віцька в тім, що для України від відкрив абсолютно новий напрям як формотворення, зорієнтованого на внутрішній зміст твору, так і оформлення виробів, оновленого і зведеного до віртуозного мінімалістичного малюнку, яким він, як архітектор, «будував», креслив декор. Завдяки посаді головного художника, яким майстер працював близько двадцяти років, Іван Михайлович мав змогу не лише впроваджувати всі свої задуми у виробництво, але й проектувати розпис із використанням складних реномових технік цирування і травлення золота, виконувати дивовижні деколі з тонких вертикальних смуг золотом, створювати посуд з ювелірним, складним, асиметричним канкавним рельєфом. Він формував моду на нове мистецтво української порцеляни, однак ця вітчизняна порцеляна апріорі була європейською.

Усе життя І. Віцько експериментував, впроваджував нові техніки. Зокрема, в декорі застосовував прийоми поєднання солей і кракле із золотом; концентричні паски на наборі для галушок замальовував вотивним олівцем, до якого не приставала фарба; імітував листуванням розпис солями; створював деколь із золотом і пурпуром, кобальтом і золотом, золотом і селеном, золотом «з циркуванням», чергуванням лискучих і матових поверхонь; застосовував поєднання з розписом ангобами, т.зв. пат-сюр-пат тощо. Художник брав участь у майже авантюрних мистецьких проєктах; модерно, віртуозно та шляхетно виконував форми щоденних кухлів і наборів тарілок на «Знак якості» тощо.

Майстер протягом життя був бажаним учасником виставок у Нью-Йорку, Марселі, Брюсселі, Греції (1958), Москві (з 1959 р.), Празі (1962), Алмати (1966, 1975), Братиславі (1968), Ашгабаті (1969), Вільнюсі (1971), Махачкалі (1973), Баку, Ризі, Таллінні (1974), Ташкенті (1975), Загребі (1975, 1979), Мінську (1976), Велико-Тирнові (1976), Лос-Анджелесі (1977), Улан-Баторі (1980), Парижі (1982), Красноярську, Іркутську, Улан-Уде, Ашгабат, Фрунзе (1987), містах Китаю (1996). Вже у 28 років його унікальні витвори експонувалися в Америці, далі – у Франції, Бельгії тощо. Він був багатолітнім членом художніх і технічних рад із фарфору в Україні та СРСР.

Твори Івана Михайловича Віцька зберігаються у Музеї декоративного мистецтва народів Росії у Москві, Красноярському художньому музеї, Сумському краєзнавчому музеї, Дніпропетровському краєзнавчому музеї, Дніпропетровському художньому музеї, Харківському художньому музеї, музеї Миргородського керамічного технікуму, Полтавських краєзнавчому музеї та Галереї мистецтв, в музеї Баранівського фарфорового заводу, Іллічівському музеї красних мистецтв

Віцько І. М. Предмети від набору для галушок, прикрашеного деколлію з золотом. 1972 р. Полтавський фарфоровий завод. Фото з колишнього асортиментного кабінету (музею) Полтавського фарфорового заводу.

ім. О. Белого, Острозькому краєзнавчому музеї, Криворізькому історико-краєзнавчому музеї, Запорозькому художньому музеї, Переяслав-Хмельницькому музеї просто неба; Волинському, Луганському Тернопільському краєзнавчих музеях; Одеському музеї західного і східного мистецтва, Хмельницькому художньому музеї, Ізмаїльській картинній галереї, Київського літературного музею, Національному музеї українського гончарства в Опішному, Чернігівському художньому музеї, Музею історії Києва.

Найвідомішими творами художника є набори посуду, сервізи та гарнітури, – «Антонівка» (1958), «Червона квітка», «Соняшник» (1959), «Плахта» (1960), «Ювілейний» (1972), «Золотистий» (1976), набір для галушок «Традиційний» (1967, 1972), набір чайників «Софія Київська» (1980, 1981, 1982); вази – «Гуцули» (1962), «Колос» (1979), «Будівництво» (1982); композиції – «Триплля» (1998), «Каплички» (2000).

Одним із перших сервізів, виконаних І. М. Віцьком на Баранівському фарфоровому заводі був «Колос», розписаний Анатолієм Олексійовичем Бауманом. Куляста, однак надзвичайно сучасно вирішена форма цього ансамблю, була прикрашена замість тоненьких смужок чорного й червоного кольору, улюблених Іваном Михайловичем, орнаментальними вертикальними пасками, що надавали виробам святкового звучання. Полегшений розпис підкреслював білину фарфору й вдалу архітектоніку форми.

Створення виробів видатного кераміста базувалося на глибокому знанні світового мистецтва порцеляни та традицій українського народного мистецтва, і в першу чергу, гончарства й художнього металу. Новатор моделей вітчизняного посуду, Іван Михайлович Віцько пройшов довгий шлях майстра форми і художника. Йому було властиве гармонійне, тонке відчуття стилю сучасної порцеляни. Творам митця притаманна висока культура виконання і бездоганний мистецький смак. Широта мислення, нетривіальність підходів до створення масових високомистецьких виробів, поставили Івана Михайловича Віцька в першу

Віцько І. М. Предмети від чайного сервізу «Плахта». 1960 р. Баранівський фарфоровий завод. Подяка у допомозі фотографування головним художникам Баранівського і Полтавського фарфорового заводу Володимирі Андрійовичу Лозанюку та Миколі Івановичу Козаку.

Віцько І. М. Ваза «Сільські вісті», прикрашена деколлю з золотом. 1980 р. Полтавський фарфоровий завод. Фото з колишнього асортиментного кабінету (музею) Полтавського фарфорового заводу.

креслено самодостатнім й ефектним.

За творчістю цього незабутнього, глибоко національного художника буде навчатися багато поколінь майбутніх митців. Ім'я Івана Михайловича Віцька навічно вписане золотими літерами в історію мистецтва України, СРСР, Європи. Загалом лише у фарфорі майстер виконав близько 150 авторських творів, більша частина з яких – це новітні форми посуду.

Іван Михайлович Віцько помер 17 лютого 2011 р., у день народження своєї матері. Похований знаний художник вітчизняного декоративного мистецтва в с. Крутий Берег, де народився, на околицях Полтави.

Таким чином, Іван Михайлович Віцько був непересічною особистістю в мистецтві вітчизняного фарфору. Він здійснив переворот від післявоєнного наслідування трофейним німецьким формам посуду до самостійних неофункціональних творів, викінчених і як одиничні вироби, і гарно поєднаних як частина ансамблю. Специфічне чуття гармонії, внутрішнього змісту виробів, котре базувалося на глибокому знанні технологій, розумінні функції предмету та його користі, міцності, краси, помножених на архетипи й закони побудови образної системи традиційного народного мистецтва України, стали запорукою успіху проектів Івана Михайловича і започаткування нової лінії розвитку промислового дизайну тонкої кераміки.

п'ятірку вітчизняних майстрів українського мистецького фарфору.

Унікальними в доробку митця стали раніше невідомі вітчизняному мистецтву форми ансамблів посудної порцеляни. Зокрема, урізноманітнює типологію українського фарфору набір для галушок 1972 р. з формою, що нагадує гончарну макітру, сервіз для мокко 1982–1983 років із кавником-молочником, набір «Солдатський» 1985 р. із вазою у вигляді котелка, набір для кумису 1986 р. тощо. Прості силуети форм при цьому апелюють до традиції вітчизняного посуду, доцільного у щоденному побуті, зручного за рахунок лаконічних вирішень без додаткових членувань і наслідувань чужоземним зразкам. Цілісність художнього образу кожної посудини при цьому у І. Віцька досягається мінімумом засобів, у яких естетичний бік є надзвичайно виразним, під-

Завдяки І.М. Віцьку в другій половині ХХ ст. вітчизняний фарфор вийшов на рівень високого світового, що базувався на кращих досягненнях австрійського, німецького, англійського й американського мистецтва. Сьогодні стає зрозумілим і очевидним, що художник, котрий здійснив революцію у формотворенні українського порцелянового посуду другої половини ХХ ст., заслуговує на увіковічення в назвах вулиць містечка Баранівка, міст Миргорода, Львова й Полтави. Поцінування його творчості є частиною програми відродження вітчизняного мистецтва елітарного фарфору у його найвищих досягненнях реномової, репрезентативної, статусної, одиначної ексклюзивної, малотиражної, а також масової продукції.

Джерела та література

1. Альбоми асортиментного бюро Укрфарфорфаянструсту за 1960-ті – 1980-ті рр. Переліки та ілюстрації творів провідних художників галузі // Архів Київського художнього заводу та О. В. Шкільної.
2. Архів родини художника І. М. Віцька. Трудова книжка. Висловлюємо вдячність дружині Ніні Андріївни та сину Олександрові Івановичу Віцькам.
3. Асортиментний кабінет Баранівського фарфорового заводу. Висловлюємо подяку за допомогу у вивченні матеріалів з історії продукції підприємства Володимирі Андрійовичу Лозанюку, Лідії Миколаївні Діброві (Баранівка), Миколі Івановичу Козаку (Полонне).
4. Асортиментний кабінет Полтавського фарфорового заводу. Висловлюємо подяку директору ТОВ «Фарфор Полтавщини» Ользі Іванівні Юдній.
5. Віцько Вікторія Вікторівна, студентка психолого-педагогічного факультету. Життєвий і творчий шлях народного художника України Івана Михайловича Віцька / Дипломна робота. – Полтава, 2005. – 70 с.
6. Віцько Іван Михайлович // Довідник Національної спілки художників України. – К., 2005. – С. 418.
7. Віцько Іван Михайлович // Ханко В. Словник мистців Полтавщини. – Полтава : ВАТ «Вид-во «Полтава»», 2002. – С. 40–41.
8. Віцько Іван Михайлович // Художники України: Енциклопедичний довідник / редкол.: В. Сидоренко (голова) [та ін.]. ; Ін-т проблем сучасного мистецтва АМУ. – К. : Інтертехнологія, 2006. – С. 128.
9. *Галян Г.* Майстри кераміки і порцеляни Іван Віцько, Василь Омеляненко. / Г. Галян // Образотворче мистецтво. – 2001. – № 2. – С. 33.
10. *Долінський Л. В.* Український радянський художній фарфор // Матеріали з етнографії та мистецтвознавства / під ред. П. М. Жолтовського, Я. П. Запасака. – Вип. IV. – К. : Вид-во АН СРСР, 1959. – С. 59–80.
11. Заслужений художник Української РСР Іван Михайлович Віцько: Каталог виставки / Полтавський краєзнавчий музей, Полтавська обласна організація Спілки художників України ; упоряд. В. М. Ханко. – Полтава : Облполіграфвидав, 1983. – 15 с. ; іл.
12. Збірка Полтавського краєзнавчого музею. Висловлюємо подяку за допомогу у вивченні матеріалів колекції головному зберігачеві Т. К. Кондратенку.
13. Картотека Дирекції художніх виставок України Міністерства культури УРСР, м. Київ. Висловлюємо подяку за допомогу та наукові консультації Євгенії Михайлівні Крутоголов, Ользі Петрівні Говді.
14. Науково-облікова картотека, фонди та експозиція НМУНДМ.
15. Центральний державний кінофотофоноархів України ім. Г. С. Пшеничного.– Кінохроніки та світліни праці на Баранівському фарфоровому заводі у 1950-ті – 1960-ті рр.

16. Полтавський фарфор : Каталог. – М. : Ред.-изд. фірма «Санна-Олимп», [Б.г., друга половина 1990-х – 2000-е гг.]. – 24 с.
17. Ханко В. Вицько І. М. / В. Ханко // Мистецтво України. Енциклопедія. – К., 1995. – Т. I. – С. 357.
18. Ханко В. Дух української порцеляни Івана Вицька // Образотворче мистецтво. – 2000. – № 1–2. – С. 92–93.
19. Ханко В. Порцеляна Івана Вицька / В. Ханко // Артания. – 1996. – № 2. – С. 79.
20. Школьна О. В. Польові дослідження українських заводів фарфору та фаянсу, музейних і приватних збірок кераміки впродовж 2007–2011 рр.

Школьная О.В. Памяти славного мастера украинского фарфора, Народного художника Украины Ивана Михайловича Вицька

Стаття посвящена известному художнику фарфора, непревзойдённому мастеру реформ в області форми и декора тонкой керамики Украины, Ивану Михайловичу Вицько. Одухотворённый фарфор, созданный этим художником, заслуживает на полноценное его введение в научное обращение как в Украине, так и за границей.

Ключевые слова: Иван Михайлович Вицько, фарфор, Украина, вторая половина XX столетия, Барановка, Полтава.

Shkolna O.V. The memory of the glorious master of Ukrainian porcelain, People's Artist of Ukraine Ivan Mykhaylovych Vitsko

Article is devoted the significant artist of porcelain, the unsurpassed master of reforms in the field of the form and a decor of thin ceramics of Ukraine, to Ivan Mykhaylovych Vitsko. The spiritualized porcelain created by this artist, deserves on its high-grade introduction in the scientific reference as in Ukraine, and abroad.

Key words: Ivan Mykhaylovych Vitsko, porcelain, Ukraine, second half XX of century, Baranovka, Poltava.

Подано до друку: 28.10.2014 р.